

**Прирачник
за идентификација и директна помош и
поддршка на жртви на трговија со луѓе и
ранливи групи**

Скопје, 2012

Содржина

Вовед

1. Поим за трговија на луѓе, законска регулатива и стратешки документи
 - 1.1 Поим за трговија на луѓе и законска регулатива.....
 - 1.2 Стратешки документи.....
2. Причини за појава на трговија со луѓе
 - 2.1 Фактори кои влијаат на понудата.....
 - 2.2 Фактори кои влијаат на побарувачката.....
 - 2.3 Родови фактори.....
3. Видови на трговија со луѓе.....
4. Механизми за борба против трговија со луѓе
 - 4.1 Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција.....
 - 4.2 Секретаријат на Националната комисија.....
 - 4.3 Подгрупа за борба против трговијата со деца.....
 - 4.4 Национален известувач.....
 - 4.5 Министерство за труд и социјална политика- Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе.....
 - 4.6 Јавна установа Меѓуопштински Центар за социјална работа
 - 4.7 Министерството за внатрешни работи - Единица за трговија со луѓе и криумчарење мигранти, Сектор за гранични работи, Одделение за заштита на сведоци и полициските станици
 - 4.8 Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и Корупција.....
 - 4.9 Центар за лица – жртви на трговија со луѓе.....
 - 4.10 Прифатен центар за странци.....
 - 4.11 Невладини организации.....
5. Формална и неформална мрежа за социјална поддршка.....
6. Индикатори за препознавање на потенцијални жртви на трговија со Луѓе.....
 - 6.1 Општи индикатори за трговија со луѓе.....

- 6.2 Итервјуирање со цел идентификација на претпоставени лица- жртви на трговија со луѓе.....
- 7. Социјална интервенција на ранливи групи и жртви на трговија со луѓе.....
 - 7.1 Проценка на потребите на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи.....
 - 7.2 План за третман на жртви на трговија со луѓе или ризични групи.....
 - 7.3 Фаза на третман.....
 - 7.4 Евалуација на третман.....
 - 7.5 Улоги на социјалниот работник /член на мобилен тим.....

Листа на кратенки

ГИЗ	Германската агенција за меѓународна соработка
ЕТЛИКМ	Единица за трговијата со луѓе и криумчарење мигранти
ИОМ	Меѓународна организација за миграции
ИЦМПД	Меѓународен центар за развој на миграциска политика
ЈО	Јавно обвинителство
ЈУМЦСР	Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа
КЗ	Кривичен законик
МВР	Министерство за Внатрешни работи
МНР	Министерство за надворешни работи
МП	Министерство за правда
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
МОН	Министерство за образование и наука
МОЛК	Меѓународни организации за лични контакти
НВО	Невладини организации
НМУ	Национален механизам за упатување на жртвите на трговијата со луѓе
НК	Национална комисија
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ОН	Обединетите нации

РМ	Република Македонија
СОП	Стандардни Оперативни Процедури
ТЛ	Трговијата со луѓе
УНИЦЕФ	Меѓународен детски фонд на Обединетите Нации
ЦСР	Центар за социјална работа

ВОВЕД

Трговијата со луѓе претставува сложен општествен, криминален и социјален проблем кој ги обединува сите облици на физичко, психолошко, сексуално, интелектуално, материјално искористување и етичко насилство со кој најбрутално се уништува човековата слобода и достоинство, а жртвите во текот на целиот свој живот ги чувствуваат последиците.

Феноменот на трговијата со луѓе е стар колку и човечкиот род, но низ историјата има различни облици и различен обем. Како глобален проблем присутен е во сите култури и општества на современиот свет без разлика на економската развиеност, политичкото уредување или религиската припадност на наслението.

Не постои држава која е имуна на овој проблем и од тие причини и пристапот мора да биде глобален и заснован на меѓународна соработка и размена на најдобри меѓународни искуства и практики.

За жал, трговијата со луѓе сега е наша реалност која треба да се изучи, разбере и востанови адекватен пристап за нејзино спротивставување.

Во Република Македонија, Трговијата со луѓе (ТЛ) како и во државите во регионот е присутна во извесен степен во одредени облици.

Од наведените причини во сузбивањето на оваа организирана форма на криминално дејствување, партнерски учествуваат институциите на системот, меѓународните и НВО, давајќи придонес во борбата против трговијата со луѓе, т.е. преземаат ефективни, превентивни, едукативни, легислативни, казнени, социјални и други мерки во рамките на спречувањето на овој проблем што претставува и заедничка заложба како одговор во борбата против трговијата со луѓе.

Овој прирачник е практичен водич- алатка за јакнење на капацитетите на мобилните тимови (социјалните работници од ЦСР и членовите на НВО), во рамките на проектот **„Обезбедување на поддршка и услуги на жртви на трговија со луѓе на локално ниво“**, со поддршка од Министерството за труд и социјална политика и финансиран од Кинг Бодуен

Фондацијата и Германската агенција за меѓународна соработка (ГИЗ).

Истиот дава вовед во основите на трговијата со луѓе, упатува на причините за нејзината појава, ги наведува видовите на трговијата и механизмите за борба против трговијата со луѓе. Исто така дадена е анализа на индикаторите за препознавање на потенцијалните жртви на трговија и се даваат конкретни насоки за постапување заради подобрување на процесот на идентификација и откривање на жртви на трговија со луѓе и ранливите групи. Следен е чекорот на социјалната интервенција, вклучувањето на лицата во програмите за ресоцијализација/ реинтеграција т.е нивно подобро социјално вклучување и заштита од ревиктимизација во 3 пилот општини: **Гостивар, Куманово и Битола.**

Освен на мобилните тимови, прирачникот е наменет и за студентите на Институтот за социјална работа и социјална политика, како идни членови на стручните тимови и/или мобилните тимови во ЦСР, за работа со жртви на трговија со луѓе или ранливите групи.

**Здружение на граѓани за еднакви можности
„Еднаков Пристап“ -Скопје**

1. Поим за трговија на луѓе, законска регулатива и стратешки документи во Република Македонија

1.1 Поим за трговија на луѓе и законска регулатива

Трговијата со луѓе е глобален проблем кој претставува модерна форма на ропство. Во процесот на трговија со луѓе најсурово се кршат основните човекови права кои оставаат сериозни последици на жртвите. Трговијата со луѓе е кривично дело од областа на организираниот криминал, присутна во разни форми кои се манифестираат преку сексуално и трудово искористување, физичко и психичко насилство, силување, киднапирање, ропство и други форми.

Република Македонија со потпишувањето на Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал во декември 2000 год во Палермо- Италија зема активно учество во борбата против трговијата со луѓе.

Во согласност со обврските кои произлегуваат од Конвенцијата од Палермо и нејзините дополнителни протоколи, а особено Протоколот од Палермо за спречување на трговијата со луѓе во Кривичниот законик на РМ (СЛ.весник на РМ бр.4 од 25 јануари 2002) се вовеле нов член 418 а Трговија со луѓе, со кој трговијата со луѓе се инкриминира како посебно и сериозно кривично дело.

Дефиницијата за трговија со луѓе во Кривичниот законик на Република Македонија во основа е преземена од Протоколот од Палермо. Во март 2004 год направени се измени во законската регулатива, во дефиницијата за трговија со луѓе, со цел да се обезбеди доследност и нејзина усогласеност со постоечките дефиниции на ОН за овој феномен.

Домашната легислатива во делот на трговија со луѓе комплетно е усогласена со Конвенцијата на ОН за борба против транс националниот организиран криминал и Протоколот за борба против трговијата со луѓе од 2000 година, како и Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе.

Со измените на **Кривичниот законик**, постојано се надополнуваа одредбите за кривично дело трговија со луѓе и се воведоа нови кривични дела.

Кривичниот законик на РМ содржи повеќе одредби за трговијата со луѓе и тоа член 418 -а Трговија со луѓе член, 418 -б Криумчарење на мигранти, член 418 –в Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење на мигранти и 418 г Трговија со малолетно лице.

418-а Трговија со луѓе

Во својот основен облик од став 1 на ова кривично дело, инкриминирани се дејствијата на: „Тој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа малолетно лице заради експлоатација по пат на проститутција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација, незаконито посвојување или нему сличен однос или недопуштено пресадување делови од човеково тело, ќе се казни со затвор од најмалку осум години”.

Во ставот 2 од ова кривично дело се санкционирани дејствијата на: „Тој што делото од став 1 ќе го стори со сила, сериозна закана, со доведување во заблуда или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојба на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг, или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице, ќе се казни со затвор од најмалку десет години”.

Казна затвор од шест месеци до пет години предвидена е за лицето што користи или овозможува на друг користење на сексуални услуги, ако знаел или бил должен да знае дека лицето е жртва на трговија со луѓе. Потешок облик и казна затвор од најмалку осум години е предвидена ако ова дело го сторило службено лице.

Она што е значајно кај сторувањето на ова кривично дело е дека согласноста на жртвата не е од значење за постоењето на кривичното дело.

Предвидена е одговорност и парична казна ако делото го стори правно лице.

Недвижностите искористени и предметите како и превозните средства употребени за извршување на ова дело се одземаат.

418-б Криумчарење на мигранти

Во битието на ова дело постојат елементи на сила, сериозна закана, грабнување, измама, од користољубие, злоупотреба на својата службена положба или искористување на немоќта на друг, со цел илегално пренесување на мигранти преку државната граница, и набавување или поседување лажна патна исправа. За ова дело предвидена е казна затвор од најмалку четири години.

Се казнува и тој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа мигранти, со казна затвор од една до пет години.

Ако при вршењето на делата од ставовите 1 и 2 е загрозен животот или здравјето на мигрантот или со мигрантот се постапува особено понижувачки или сурово или се спречува тој да ги користи правата што му припаѓаат според меѓународното право, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку осум години.

Квалифициран облик претставува кога делото е сторено со малолетно лице, а сторителот ќе се казни со затвор од најмалку осум години. И кога ова дело е сторено од службено лице, предвидена е казна затвор од најмалку десет години.

418- в Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење на мигранти

Во кривичното дело организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење на мигранти се содржани дејствија на извршување на тој што организира група, банда или друго здружение за вршење на кривични дела од членовите 418-а и член 418-б, и предвидена е казна затвор од најмалку осум години.

Во став 2 на ова кривично дело се инкриминирани дејствијата на тој што ќе стане припадник на група, банда или друго здружение од став 1 или на друг начин ја помага групата, бандата или здружението, ќе се казни со казна затвор најмалку од една година. Во став 3 за ова кривично дело е предвидено дека доколку припадник на групата од став 1 на овој член ќе ја открие групата пред да стори кривично дело во нејзиниот состав или за неа, ќе се ослободи од казна. Според став 4 на овој кривично дело, тој што повикува, поттикнува или поддржува извршување

на кривичните дела од членовите 418-а и 418-б, ќе се казни со казна затвор од една до десет години.

418-г Трговија со малолетно лице

Ова дело содржи елементи на врбување, превезување, купување продавање засолнување и прифаќање на малолетно лице. со цел за експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа, слугување, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација и незаконито посвојување. За ова дело е предвидена казна затвор од најмалку осум години. Потезок облик на ова дело е ставот 2 во кој делото е сторено со сила, закана, заблуда, присилба, грабнување, измама, и ставот 3 кога ова дело е сторено од службено лице за што е предвидена казна затвор од најмалку десет години.

Во 2005 година Република Македонија ја потпиша Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе.

Периодот до ратификацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе, беше посветена на натамошно усогласување на нашето законодавство со Конвенцијата.

Во таа насока, со измените на Кривичниот законик од 2008 се дополни член 122 при што се вовеле дефиницијата на „жртва на кривично дело“: „секое лице кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на неговите основни слободи и права како последица на сторено кривично дело“.

Во **Законот за семејство** („Службен весник на Република Македонија“ бр. 84/08) во 2008 година за прв пат во Република Македонија се поставува прашањето за заштита на децата жртви на трговија со луѓе и во него се додава нова глава V-а – “Старателство над малолетни лица жртви на трговија со луѓе” со шеснаесет нови члена,¹ Во нив се предвидува преземање на мерки за заштита на личноста, правата и интересите на детето и поставување на старател.

¹ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 84/08 членови: 177-а, 117-б, 177-в, 177-г, 177-д, 177-ф, 177-е, 177-ж, 177-з, 177-с, 177-и, 177-ј, 177-к, 177-л, 177-љ и 177-м.

Во **Законот за социјална заштита** (Сл. весник на РМ бр.79/09) е внесена одредба (чл.26 и чл.31) со која се овозможува заштита на лица жртви на трговија со луѓе и формирање на Центар за лица-жртви на трговија со луѓе (член 132).

Во Измените и дополнувањата на **Законот за заштита на децата** во 2009 год во членот 9, се забрануваат сите облици на сексуално искористување и сексуална злоупотреба на децата (детска порнографија, детска проституција), насилно подведување, продажба или трговија со децата, психичко или физичко насилство и малтретирање, казнување или друго нечовечко постапување, сите видови на експлоатација, комерцијално искористување и злоупотреба на децата со кои се кршат основните човекови слободи и права и правата на детето. Во насока на продлабочување на борбата против трговијата со луѓе, воедно и со деца, Република Македонија во април 2009 година ја ратификува Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе.

Закон за странците²

Законот за странците ја регулира постапката за добивање на дозвола за привремен престој на жртви на трговијата со луѓе, овозможување на период на одлучување во траење до два месеца со цел укажување заштита и помош во закрепнувањето и избегнување на влијанието на сторителите на кривичното дело "Трговија со луѓе". За време на периодот на одлучување, странецот кој е жртва на трговија со луѓе, треба да донесе одлука дали ќе соработува со надлежните државни органи во откривањето на кривичните дела и сторителите или ќе се врати во државата чиј државјанин е или во која има законски престој.

1.2 Стратешки документи

Националната стратегија и Акцискиот план за сузбивање на трговијата со луѓе и илегалната миграција за периодот 2006-2008, е документ кој во 2006 година беше усвоен од Владата на

² Закон за странците (Сл.весник бр.35/2006, 60/3007. 117/2008, 92/2009, 156/2010158/2011,

Република Македонија. Во 2009 година направена е надворешна евалуација на содржината и формата на Националната стратегија, Акцискиот план за сузбивање на трговијата со луѓе и илегалната миграција и Акцискиот план за борба против трговија со деца. Врз основа на добиените констатации за реализирање на висок процент од активностите предвидени во него, донесена е одлука за изработка на нов документ. По изготвувањето во 2009 година, Владата на РМ, ги усвои Националната стратегија 2009-2012 и акциските планови.

Во текот на 2007 година, изготвени се **Стандардни оперативни процедури (СОП)** за постапување со жртви на трговија со луѓе и истите се усвоени од Владата на Република Македонија. СОП се воспоставија со цел обезбедување на помош и заштита на сите жртви на трговија со луѓе преку еден сèопфатен природ заснован врз човековите права на жртвите и истите содржат посебни мерки кои се однесуваат на децата жртви на трговија со луѓе.

Во насока на усогласување на СОП со измените на законската регулатива во август 2010 година, започна ревидирање на содржината на истите. Ревидираната верзија на СОП е усвоена од страна на Владата на Република Македонија на 28 декември 2010 година.

Во 2010 година изготвен е **“Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита Центар за лица-жртви на трговија со луѓе”** (Службен весник на РМ бр.100/10 од 23.07.2010 година).

2. Причини за појава на трговија со луѓе

Трговијата со луѓе кон крајот на деведесетите години бележи подем. Сите процеси кои се случуваа во земјите од источниот блок како и во земјите од поранешна Југославија, предизвикаа зголемено движење на населението во потрага по подобар живот и излез од сиромаштијата во која наеднаш се најдоа голем број на граѓани од овие земји. Сето ова создаде поволно тло за појава на трговијата со луѓе која не ја заобиколи Република Македонија.

2.1 Фактори кои влијаат на понудата

Трговијата со луѓе како високо профитабилен организиран криминал се заснова на принципот на понуда, побарувачка/овозможување, опфаќајќи фактори “поттурнување и повлекување” во земјите на потекло и дестинација или во различни региони во рамките на една држава. Преку експлоатирање на претходните два фактори криминални групи остваруваат профит.

Со факторите на „поттурнување“ се објаснуваат факторите кои влијаат на трговијата со луѓе во пронаоѓањето на лица/жртви. Тие ги одредуваат околностите според кои жртвите се одлучуваат да тргнат во потрага по подобри услови и да прифатат одредена понуда или не. Тука спаѓаат социоекономските причини за појава на трговијата:

- Сиромаштијата во земјите/регионите на потекло и подобар живот во земјите/регионите на дестинација,
- Недостатокот на образование и потребна информираност,
- Економската транзиција во земјите / регионите на потекло,
- Недостатокот на вработувања,
- Родовата дискриминација на трудовиот пазар,
- Сите форми на насилства, особено семејно насилство како форма на повреда на правата на жените,
- Дисфункционалните семејства – родителската запоставеност,
- Граѓанските или воените конфликти,
- Присуството на странски сили и мисии,
- Недостатокот на легални миграциски можности.

Меѓу наведените фактори, сиромаштијата најчесто се смета за најголема причина која ја поттикнува трговијата со луѓе.

Можноста жртвите да избегаат од секојдневната немаштија во која живеат и да ја подобрат својата позиција, се граничи со недостаток на соодветно образование, надолнет со недостатокот на можности за легални вработувања во рамките на своите опкружувања, каде нивото на невработеност е постојано високо.

Истражувањата покажуваат, дека голем број жртви/потенцијални жртви се спремни да ги напуштат своите домови во замена за подобар живот. Ова се уште се случува, и покрај информативните кампањи кои се спроведуваат, со цел да се предупредат потенцијалните жртви за ризикот на кој би се изложиле, доколку се согласат на условите поставени од сторителите/трговци.

Токму затоа е важно да се разберат големиот број на фактори, кои во основа доведуваат до појава на жртви на трговијата со луѓе.

Факторите „повлекување“, од друга страна, се перспективите кои им се нудат на жртвите и кои се причините кои ги привлекуваат потенцијалните жртви во ланецот на трговијата. Такви се:

- Вработување „добра плата и брза заработувачка“
- Финансиска поддршка на семејствата,
- Подобар начин на живеење и пристап до одредени бенефиции,
- Потрага по поквалитетно образование,
- Желба за авантуристички и возбудлив живот,
- Запознавање на нови места и култури,
- Подобар социјален статус.

2.2 Фактори кои влијаат на побарувачката

Секако дека без побарувачка на пазарот за илегални услуги, трговијата со луѓе не би била застапена. За таа цел повеќе фактори придонесуваат кон креирањето на побарувачка од лица со кои илегално се тргува, како и стоки и услуги кои произлегуваат од нивната експлоатација.

Побарувачка за трудова експлоатација од страна на работодавци и фирми. Во случајот на трговија со луѓе заради трудова експлоатација, оценките кажуваат дека милиони мигранти годишно се преселуваат да работат во земји на дестинација. Ова постепено ја зголемува ранливоста на жртвите и овозможува услови за трговија заради трудова експлоатација.

Побарувачка за сексуални услуги: Општествените ставови кон сексуалните работнички се фактор што влијае на побарувачката на трговијата заради сексуална експлоатација. Истражувањата упатуваат дека побарувачката на сексуални услуги континуирано расте. Во одредени средини, на купувањето на сексуални услуги се гледа како на “дел од животниот стил” кој не се санкционира, туку се смета за знак на економски успех на поединецот.

Слабо спроведување на законот: Поради послаби механизми за спроведување на законот и мерки за истраги, гонење и осудување на сторители/трговци во одредени региони недоволно се спроведува законот. Ова не се однесува само на полициските службеници, туку и на обвинителите и судиите, кои од различни причини не ги препознават жртвите на трговијата со луѓе, што резултира со изрекување на благи казни.

Општествените ставови: особено дискриминирачкиот став кон жените, често овозможува несоодветна санкција за активностите на трговците со луѓе, кои продолжуваат со активностите, бидејќи знаат дека нема да бидат пријавени/казнети. Во одделни средини, трговијата заради сексуална експлоатација е прифатена од страна на локалното население како “проституција”, а нејзините жртви како проститутки.

На сметка на наведеното, криминалците, лесно остваруваат контрола лажно ветувајќи работа и добра заработувачка на потенцијалните жртви користејќи ја нивната потреба за вработување и ранливост, а потоа под сериозна закана ги искористуваат/експлоатираат за да заработат огромни материјални средства.

2.3 Родови фактори

Иако трговијата со луѓе по дефиниција не ограничува еден пол, сепак најголем број жртви се жени и деца.

Поврзаност на родот и полот со трговијата со луѓе истакнува дека:

- Постои трговија со жени -девојки но и мажи – момчиња,

- Ги истакнува сличностите, разликите и искуствата во однос на ранливоста при трговија со луѓе, повредите и последиците,
- Разликите најмногу им штетат на жените и децата, а произлегуваат од нивните маргинализирани социјални улоги и пониско вреднување во општеството.
- Од таму, промовирање на родовата перспектива е клучна во пристапот и разбирањето на трговијата со луѓе.

Карактеристики поврзани со родот и полот:

- Нерамнотежа на моќта е прва причина поврзана со насилството и родот;
- Мажите и жените имаат различни позиции и во семејството и во општеството.
- Патријархални ставови и мислења; Особено се однесуваат на ставот дека мажите се тие што заработуваат, а жените треба да работат дома и да се грижат за домаќинството и децата. Овој став го отежнува пристапот на жените кон образованието и работата.
- Маргинализирање на вредностите на жената-Во некои средини, жените на пазарот на работна сила, добиваат помали плати, имаат помала шанса да напредуваат во кариерата и често во случаи на економска криза меѓу првите се отпуштаат.

Поради тоа, жените често влегуваат во “сивата ” економија, каде заштитата е слаба, а нивната ранливост зголемена. Поради изградената позиција во општеството, жените се принудени своите тела да ги гледаат како единствен извор на заработувачка, а давањето на сексуални услуги за пари, единствен начин на извор за егзистенција.

- Културни и семејни вредности во рамките на општествата; Придонесуваат за дискриминацијата на самохраните и разведените мајки. Оваа категорија потенцијални жртви на трговија со луѓе е особено изложена на ризик од трговија во одредени средини и општества.
- Несакана и присилна бременост; Придонесува жртвите да бидат жигосани по нивното враќање во своите средини и повторно да се вклучат во ланецот на трговијата со луѓе, како последица на нивната положба и ранливост.

- Сите форми на насилства особено семејно насилство како форма на повреда на правата на жените е карактеристика, поврзана со родовата дискриминација. Семејното насилство и животот во дисфункционални семејства, злоупотреба во раната детска возраст влијаат негативно особено на жените.
- Постапување на „правилата“ на макрото се поврзани со половата дискриминација: патријархалниот и дискриминаторскиот став кон жената (ограничување на движење, држење под контрола, принуда на сексуални активности, забрана за комуникација...), е честа карактеристика поврзана со родот и полот.

3. Видови на трговија со луѓе

Постојат повеќе видови на трговијата со луѓе но најчесто се врши и најпозната е заради сексуална експлоатација, која впрочем е и најраспространета форма, но сепак и останатите видови несметат да се занемарат.

Трговија со луѓе заради експлоатација на трудот: според дефиницијата на Меѓународната организација на трудот, што потекнува од Конвенцијата за принудна работа од 1930-та год. (Република Македонија ја ратификуваше во 1991), принудната работа значи „секоја работа или услуги што се извршуваат од било кое лице под закана со казна и за која лицето не се пријавило само и доброволно“. Двата главни елемента на оваа дефиниција (услуги вршени под закана и без согласност) може да бидат интерпретирани во поширока смисла. На пример, секоја ситуација во која некое лице не доброволно извршува некаква активност, туку на некој начин е принудено да го прави тоа поради закана и поради присуство на закана со казна што варира од физичко насилство до финансиски санкции, или пријавување на имиграциските службеници или полициските власти, претставува принудна работа.

Македонскиот Кривичен закон, јасно ја наведува експлоатацијата на трудот како цел на експлоатација во членот 418 а. Современите форми на трговија заради принудна работа се поврзани со глобализацијата и неодамнешните миграциски трендови, како и со постојните врски во потрагата по незаконски профити од страна на голем број актери, вклучувајќи ги и организираниите криминални групи. Случаи на работници-

мигранти „врзани“ со долг се документирани во земјоделските и други трудоинтензивни сектори, вклучувајќи го градежништвото, текстилната индустрија и амбалажната и прехранбената индустрија. Друг конкретен пример, е тргувањето со деца од страна на криминалните мрежи заради експлоатација, е во продавници на слатки или во индустрискиот сектор. Денешните ситуации на принудна работа, како и кај трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација, вклучуваат ограничување на слободата на движење, одземање на идентификациските документи, и закана на мигрантите кои приговараат на работните или условите за живеење со пријавување кај имиграциските служби .

Во својот глобален извештај, Меѓународната организација на трудот, проценува дека најмалку 12,8 милијарди луѓе во светот се вклучени во принудната работа, а 2,4 милијарди од нив се експлоатираат како резултат на активностите на трговијата со луѓе.

Трговија со жени и деца заради просење/питање: за жал, ова е вообичаена слика, како во западните така и во источните и југоисточните европски земји, а особено е евидентно во големите градови. Жените и децата најчесто се врбуваат како питачи, мајки кои носат мали бебиња, постари жени и мажи или млади девојки кои продаваат цвеќиња .

Иако има и случаи во кои семејствата ги користат сопствените деца за такви цели, не е воопшто невообичаено бебињата да се киднапираат или да се разменуваат меѓу групите. Жртвите се пренесуваат некогаш легално или илегално преку границите и често им припаѓаат на заедниците кои се протегаат и преку границите на соседните земји. Кога се пренесуваат илегално (т.е. без документи или валидни визи и дозволи), полициските акции може да резултираат со депортација кога не се во притвор поради ситни прекршоци, по што повторно следи депортацијата. Условите за живот на питачите и продавачите на цвеќе се многу лоши. Често, се експлоатираат и контролираат од страна на прстените на организираниот криминал.

Трговија со деца заради ситен криминал: се случува главно во големите градови, каде мали деца од двата пола се обучуваат да вршат ситен криминал, како што е џепарењето и ситните крајби, но и тешките кривични дела против

сопственоста, па дури и продавањето дрога. Поради тоа што повеќето правни системи предвидуваат пониски казни за малолетниците (или дури никакви казни кога извршителот е под одредена возраст). Криминалците на злоупотребата на децата за такви цели гледаат како на криминална активност која е заштитена со закон.

Трговија со деца за посвојување: посвојувањето значи легален акт на перманентно сместување на детето со родител или родители други од неговите биолошки родители (родителите по раѓање). Бидејќи тоа е строго определено со закон, особено во западните општества, не сите родители можат да имаат можност да посвојат дете. Високата побарувачка за посвојување не може да биде задоволена во сите случаи, и тоа создава побарувачка за нелегално посвојување, која често ја задоволува трговијата со деца за таа цел. Ова особено ги погодува земјите во развој, во кои комбинацијата на екстремна сиромаштија, неефикасното законодавство и бирократијата ја сочинуваат понудата, додека побарувачката од деца и финансиската моќ во земјите во кои завршуваат децата, ја сочинуваат страната на побарувачката.

Трговија со човечки органи: вклучува нелегално отстранување на човечки органи, како на пример бубрези, заради трансплантација. И оваа појава, според меѓународни извори, се случува главно во сиромашните земји како извор и во развиените како дестинација. Стапката на успешна трансплантација полека расте, понудата на органи за такви намени е се уште ретка; Советот на Европа (2003) проценил дека 15 до 20 проценти од пациентите во Европа умираат чекајќи на листите за чекање, како резултат на недостиг од органи за медицинска трансплантација. Поради тоа, криминалните организации стапуваат на сцената често употребувајќи ги медицинските лица како соучесници, т.е партнери во криминалот. Согласно се добива преку различни степени на принуда, а сиромаштијата уште еднаш станува причина луѓето во крајна беда да се одлучат да ги продадат своите органи на трговците со органи. Според некои проценки цената на еден бубрег се движи помеѓу 3 000 и 10 000 американски долари. Источна Европа се смета за регион на снабдување.

Трговија со луѓе заради сексуална експлоатација: е најпознатата форма на трговија со луѓе врз основа на која се развило тргување со луѓе уште во почетокот, и врз која е заснована првичната меѓународно прифатената дефиниција. Жртвите на овој вид трговија со луѓе ,се во најголема мера жени. Врбувањето се појавува на повеќе начини, од физичко грабнување до лажни ветувања за вработувања и брак, а резултира со тоа што жртвата се експлоатира во секс индустријата на различни нивоа, од продукција на порнографија до уллична проституција, агенции за придружнички и кол-герли, или како лични сексуални робови. Особено високата побарувачка на различни сексуални услуги, заснована на фактори како што е возраста или етничката припадност, придружени од општата стигма во однос на проституцијата и високите профити од истата, ја прават трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација многу тешка. Всушност, жртвите на трговијата со луѓе често се сметаат за проститутки, а не лица чии права се нарушени и кои се експлоатирани. Раширената сиромаштија надополнета со другите фактори споменати во делот 2.2 од овој документ, од друга страна, ги обезбедуваат жртвите кои во секс индустријата гледаат стратегија за преживување, без да знаат дека на крајот ќе бидат третирани нечовечно. Факт е дека возрасната граница на жртвите се намалува (13-18 години) до тој степен што трговијата со малолетнички заради сексуалната експлоатација се смета за една од главните карактеристики на овој вид трговија со луѓе. Жртвите на овој криминал претрпуваат особено интензивни физички и психички насилства, кои оставаат последици за цел живот.

МОЛК (Меѓународни организации за лични контакти)- Невести по нарачка: Додека присилниот брак е пракса која може да се смести некаде назад во историјата на многу општества, феноменот „невеста по нарачка„ се појави во последните неколку години, како последица на влијанието на поновите и побрзи средства на комуникација. Едно пребарување на интернет ќе открие илјадници „наводно легални бизниси“, кои нудат такви услуги низ целиот свет. Додека праксата е „теоретски легална,, и може да предложи извесен степен на еднаквост меѓу „договорните партнери,, како и полова

неутралност, откриени се многу случаи кои претставуваат типичен пример на трговија со луѓе. Реалноста зад такви „аранжмани„ е дека МОЛК постои за доброто на клиентите кои плаќаат во богатите земји; Според едно неодамнешно документирано сведочење пред американскиот Сенат (2004), „МОЛК се поврзува со криминална трговија со луѓе на повеќе начини. Тие не можат да бидат ништо друго освен параван зад кој се кријат криминалните организации за трговија со луѓе, во кои возрасни и девојчиња се нудат како невести, но приватно се продаваат за проституција, се присилуваат на брак или се држат во домашно ропство. Поединците кои ја користат МОЛК за да најдат жени/девојчиња, кои потоа ќе ги принудат на проституција или ќе ги користат како нивни „лични проститутки„ или домашни слугинки, треба да одговараат за криминал како трговци со луѓе според истата теорија„.

4. Механизми за борба против трговија со луѓе

Институциите и организациите кои имаат надлежности во следењето, сузбивањето и преземањето на мерки и активности за справување со трговијата со луѓе, односно механизми за борба против трговијата со луѓе во Република Македонија се:

- Национална комисија за борба со трговија со луѓе и илегална миграција;
- Секретаријат на Националната комисија
- Подгрупа за борба против трговија со деца;
- Национален известувач;
- Министерството за внатрешни работи - Единица за трговија со луѓе и криумчарење мигранти, Сектор за гранични работи, Одделение за заштита на сведоци и полициските станици;
- Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција;
- Министерство за труд и социјална политика - Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе;
- Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа;
- Центар за лица – жртви на трговија со луѓе;
- Прифатен центар за странци и
- Невладини организации.

4.1 Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција

Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција (**НК**) е меѓу-министерско тело со која раководи Национален координатор. Националната комисија е формирана од Владата на Република Македонија во 2001 година³ со цел:

- Мониторинг и анализа на состојбите во врска со трговијата со луѓе и илегалната миграција;
- Координирање на активностите на компетентните владини институции и невладини организации;
- Соработка со релевантни меѓународни владини и невладини организации.

Членови на НК се претставници на: МВР, Царинската Управа на Република Македонија, МНР, Основно Јавно Обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, директорот на Центарот за обука, МОН, Министерството за здравство, МТСП, Основен суд Скопје 1.

Со цел обезбедување на техничка и логистичка поддршка на Националната комисија и Националниот координатор, во 2008 година започна да работи Канцеларија на Националниот координатор, која во 2010 година е институционализирана, со што е зајакната улога и капацитетите на Националната комисија и Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција.

4.2 Секретаријат на Националната комисија

Реализира одлуки на НК и раководен е од државен советник во МВР. Структурата на Секретаријатот ја сочинуваат претставници од институциите, меѓународните и граѓанските организации, кои во своите програми за работа го вклучуваат и прашањето на трговијата со луѓе⁴.

³ Сл. весник на РМ, бр.18/2001

⁴ МВР-ЕТЛКМ, МТСП-НМУ, Американска амбасада, ICMPD, OSCE, GIZ, UNICEF, IOM, Регионален Центар- MARRI, НВО „Отворена порта“, НВО „За среќно детство“, НВО „Семпер“, НВО „Езерка“-Струга, и Црвен крст на Република Македонија.

Секретаријат како извршно тело на НК, формирано е во 2003 година и е одговорно за прифаќање и имплементација на одлуките кои ги носи Комисијата.

4.3 Подгрупа за борба против трговијата со деца

Подгрупата за борба против трговијата со деца е второто работно тело на Националната комисија, формирана во 2003 година. Активностите на ова тело, се фокусирани на превенција и подобрување на заштитата на децата жртви на трговијата со луѓе, како и координирана соработката помеѓу релевантните актери. Број 13 члена, претставници од: МВР, МТСП, МОН, НВО и „За среќно детство“, „Отворена порта“, и „Еднаков пристап“, како и меѓународните организации: УНИЦЕФ, ИОМ, ИЦМПД и ГИЗ. Заменикот народен правобранител за заштита на детските права има статус на член набљудувач.

4.4 Национален известувач

Во Република Македонија, Националниот известувач за трговијата со луѓе и илегалната миграција е прифатен како добра пракса во 2008 година, а на предлог на Националната комисија, е назначен од страна на Владата во 2009 година.⁵

Според својот мандат, Националниот известувач е одговорен за:

- Надгледување на севкупните активности за борбата против трговијата со луѓе и илегалната миграција,
- Собирање и анализа на податоци (квалитативни и квантитативни информации) од релевантните партнери,
- Мониторинг и евалуација на имплементираниите активности по Национален акциски план,
- Донесување на заклучоци и давање на препораки, кои се однесуваат на подобрување и усовршување на заложбите во борбата против трговијата со луѓе и илегалната миграција во однос на имплементација на законите, политики за подобар институционален одговор и препораки за ревизија на стратешките цели и
- Изготвување на годишен извештај.

⁵ (Одлука на Владата објавена во Сл.Весник на РМ бр 23, 19 февруари 2009.)

4.5 Министерство за труд и социјална политика- Национален механизам за упатување на жртвите на трговијата со луѓе

Во Министерството за труд и социјална политика во Секторот за еднакви можности, од 2005 година функционира канцеларија на Националниот механизам за упатување на жртви на трговијата со луѓе (НМУ).

Надлежностите кои се однесуваат на превенцијата и заштитата на жртвите на трговијата со луѓе, координативната Канцеларија на НМУ ги остварува во соработка со:

- 30 јавни установи меѓуопштински центри за социјална работа, во кои има по двајца обучени социјални работници, кои се достапни 24 часа на мобилни телефони;
- МВР-Единицата за трговија со луѓе и илегална миграција;
- Центарот за лица – жртви на трговија со луѓе, и
- НВО и.

Постапувајќи според Стандардните оперативни процедури, основна улога на НМУ е:

- Првична проценка на потребите на лицата за кои се претпоставува дека се жртви на трговија со луѓе, организација и координација на соодветна помош (интервенција во криза, психосоцијална поддршка и советување, храна, облека, медицинска помош);
- Упатување и сместување во државно прифатилиште, назначување на посебен старател за малолетните лица, проценка за подобноста и подготвеноста на семејството за враќање на малолетните лица, враќање во семејството или пронаоѓање на соодветно сместување;
- Помош во прибирање на потребна документација, лични документи, здравствени легитимации и др (ЈУМЦСР, МВР и МНР);
- Бесплатна правна помош, информирање за правата и статусот на жртвите, текот на постапката, односно нивното присуство во својство на оштетени во истражната постапка и главниот претрес.
- Спроведување на индивидуални програми за ресоцијализација и реинтеграција на жртви на трговија со луѓе (вклучување во образовен процес, доквалификации, и сл.).

4.6 Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа

е основан како јавна установа за социјална заштита со јавно овластување за вршење дејности за социјална заштита. Извршувајќи бројни задачи во остварувањето на активности во социјалната заштита, стручните лица и особено социјалните работници, секојдневно се сретнуваат со ранливи категории на граѓани, посебно со жени и деца кои можат да бидат потенцијални жртви на трговија со луѓе.

Номинираните социјални работници постапуваат согласно со СОП, остварувајќи ги своите активности преку интердисциплинарна тимска работа со другите стручни лица во ЈУМЦСР. Во текот на својата работа тие ги спроведуваат следниве задачи:

- вршат идентификација на жртвите на трговија со луѓе, согласно со СОП;
- назначуваат старател за малолетни лица жртви на трговија со луѓе;
- соработуваат и се координираат со други институции преку Канцеларијата на НМУ;
- вршат упатување во Центар за лица –жртви на трговија со луѓе;
- собираат податоци, изработуваат социјална анамнеза, прават проценка на семејствата и предлагаат мерки за заштита на жртвите;
- развиваат план за помош (во соработка со други даватели на услуги);
- учествуваат во враќање на жртвите - проценка на ризик и безбедност како и проценка за социјално вклучување на жртвата, воспоставување на контактот со семејството;
- изработуваат и учествуваат во реализација на индивидуални програми за реинтеграција во соработка со други локални актери и
- вршат мониторинг и евалуација на секој индивидуален случај.

4.7 Министерството за внатрешни работи - Единица за трговија со луѓе и криумчарење мигранти, Сектор за гранични работи, Одделение за заштита на сведоци и полициските станици

Министерството за внатрешни работи, преку своите организациони единици води реактивни и проактивни истраги. Презема мерки за спречување и откривање на кривични дела, води истаги, утврдува идентитет на жртви и се грижи за нивната безбедност. Врши идентификација на жртви на трговија со луѓе, обезбедува нивна сигурност и транспорт, пронаоѓа сторители и обезбедува докази потребни за кривична постапка. Во остварувањето на заштитата на жртвите, МВР соработува со другите надлежни институции и невладините организации, особено Одделението за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата, кое е во рамките на Основното Јавно обвинителство. Доколку се работи за идентификувани малолетни лица, МВР задолжително повикува присуство на претставник од ЈУМЦСР при водење на првичното интервју. Во текот на процесот на заштита, а особено во текот на судскиот процес, МВР се вклучува во зависност од процнката на безбедносниот ризик.

4.8 Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција

Судските процеси кои се водат за кривичното делото трговија со луѓе се покренуваат од Јавното обвинителство во Скопје (ЈО) како надлежно обвинителство за организиран криминал. Јавното обвинителство има важна улога во заштитата на жртвите за време на судскиот процес. ЈО може да побара од судијата сослушувањето на жртвите да биде без присуство на обвинетите, да се оддржи во посебна просторија, со писмено доставување на прашања од полномошниците на обвинетите, а доколку жртвите се во друга земја, сослушувањето може да одржи преку видео конференциска врска. ЈО соработува како со надлежните институции во предкривичната постапка, така и со НВО и во однос на заштита и поддршката на жртвите.

4.9 Центар за лица – жртви на трговија со луѓе

Во согласност со Законот за социјална заштита⁶ во февруари 2011 година од страна на Министерството за труд и социјална политика, ставен е во функција Центар за лица –жртви на трговија со луѓе, како составна единица на Меѓуопштинскиот

⁶ Сл. весник на РМ бр.79/09 чл.26, чл.31 и чл.132

центар за социјална работа Скопје. За функционирање на овој центар, според меѓународните стандарди за човекови права, изготвени се интерни документи кои се однесуваат на постапките и процедурите на упатување, сместување, престој, правилата за однесување на ангажираниот персонал, протоколот за заштита и сл.

Законската регулатива овозможува во овој центар да се сместуваат жртвите на трговијата со луѓе, домашни државјани и странци кои имаат добиено дозвола за привремен престој. Капацитетот на Центарот е сместување на 10 лица и истите можат да останат 6 месеци.

Сместувањето е според правилата и процедурите за упатувања преку НМУ т.е со решенија донесени од ЈУМЦСР и во исклучителни случаи од МВР.

Помош и поддршка жртвите добиваат од две невладини организации со кои МТСП има потпишано меморандум за соработка:

- социјална поддршка од НВО “Отворена порта”
- психолошка поддршка од НВО „За среќно детство,,

НВО „Еднаков пристап,, овозможува бесплатно изучување на странски јазик на жртвите кои се сместени во Центарот.

4.10 Прифатен центар за странци

Прифатниот центар за странци е отворен во 2001 година и е во надлежност на Министерството за внатрешни работи. Во Прифатниот центар за странци се сместуваат жртвите на трговија со луѓе странски државјани. Во него се сместуваат, жени, мажи и деца и капацитетот на сместување е 37 лица (27 жени и 10 мажи). Жртвите добиваат асистенција од страна на ИОМ во процесот на враќање, согласно со Транснационалниот механизам за упатување, и имаат право да поднесат барање за добивање на дозвола за привремен престој од хуманитарни причини во период од 6 месеци, со можност за продолжување за уште 6 месеци.

4.11 Невладини организации

Невладините организации во Република Македонија кои во својот програмски дел го таргетираат прашањето на трговијата

со луѓе, пред се спроведуваат превентивни активности како што се едукации со младите и подигање на јавната свест кај граѓаните. Две невладини организации даваат директна асистенција на жртвите на трговија со луѓе во Центарот за лица жртви на трговија со луѓе.

5.Формална и неформална мрежа за социјална поддршка

На локално ниво во местатата на живеење на жртвите на трговија со луѓе, потребно е вклучување на поголем број на актери од локалната средина кои се ресурси во превенцијата и заштитата на жртвите на трговија со луѓе, како што се:

- Семејство;
- Роднини, пријатели, врсници;
- Локална самоуправа, односно општина;
- Агенција за вработување;
- Работнички универзитет;
- Училиште;
- Бизнис заедницата;
- Училиште за странски јазици;
- Невладини организации;
- Спортски клубови;
- Културно уметнички друштва;
- Арт студија и сл.

6. Индикатори за препознавање на потенцијалните жртви на трговија со луѓе

За да може да зборуваме за жртви на трговија со луѓе, потребно е да се изврши идентификација на лице за кое постои сомневање дека е жртва на трговија со луѓе врз основа на одредени индикатори.

Индикаторите се показатели кои ја зголемуваат веројатноста дека одредено лице е жртва на ТЛ. Присуството на индикатори насочува кон понатамошна истрага која подразбира и водењето интервју.

Прашањето на **Индикатори за идентификација и упатување на жртви на трговија со луѓе**, е регулирано во мерка **5 – Идентификација во Стандардните оперативни процедури**,

каде е наведено дека при идентификацијата треба да се имат предвид одредбите на кривичните дела: Трговија со луѓе чл.418а, Трговија со малолетно лице чл.418г. и 122 од КЗ на РМ. Во овие одредби не се дефинирани посебни индикатори за идентификување на посебните видови на експлоатација. Идентификацијата според СОП, ја вршат обучени професионалци на МВР-Единицата за трговија со луѓе и социјални работници од ЈУМЦСР при што го користат Формуларот за идентификација на жртви на трговија со луѓе⁷.

Процесот на идентификација е сложен и понекогаш долготраен процес, при што мора да се фокусира на жртвите, заштитата на нивните права и потребата да се намали ризикот од штета со кој се соочуваат сите жртви и потенцијалните жртви на трговијата со луѓе.

Исто така, постојат општи и конкретни индикатори кои се ноаѓат на локациите на потеклото на жртвата, транзит и дестинација.

Со проучување на сите индикатори и добро извршеното интервју се добива сеопфатен преглед на поголемиот дел значајни индикатори за трговијата со луѓе .

6.1 Општи индикатори за трговија со луѓе

Возраст

Колку е постаро лицето, толку е памала веројатноста дека станува збор за трговија со луѓе. Ова особено се однесува на случаите со сексуална експлоатација, бидејќи трговците со луѓе обично не тргуваат со постари лица особено жени, затоа што за нив е мала побарувачката кај клиентите. Истото општо правило може да се примени и кај трудовата експлоатација затоа што колку е постаро лицето, толку може да биде понепродуктивно во услови на макотрпна или робовска работа. Ова не е секогаш така, на пример, со постарите луѓе може да се тргува за питачење.

Децата особено се ранливи за трговија со луѓе затоа што лесно може да бидат експлоатирани на разни начини: во сексуалната индустрија, нелегалните пазари на труд, „домашна работа” питачење, посвојување и за пресадување на органи.

⁷ Формулар 3- во прилог

Возраста на жртвите, се движи во одредена рамка, таа рамка, варира низ светот во согласност со локалните околности. Под одредена возраст децата може да не се физички способни за одредени типови работа, како што е работа на некои машини во фабриките. Возраста на жртвите за сексуална експлоатација, исто така, варира. Во некои земји постојат докази дека се тргувало со многу мали деца за ова цел, додека во други, најдените деца-жртви, биле постари.

Род

Трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација претежно го погодува женскиот род. Постојните истражувања укажуваат на тоа дека хетеросексуалната експлоатација е најопсежната и најпрофитабилна форма на експлоатација.

Трговијата со машиниот род заради проституција, особено на тинејџери и помлади момчиња, постои, но таа е ретка и истражувањата на ова поле се мошне ограничени.

Трговијата со луѓе заради експлоатација на присилна работа може да биде родово неутрална – зависно од формата на работата и родовите улоги.

Националност

Синцирот на снабдување со жртви, се потпира на експлоатацијата која комбинира фактори во кои влегуваат сиромаштија, дискриминација и недостиг на можности. Многу жртви доаѓат од земјите во развој или од земјите во транзиција. И напредните индустриски земји може да регрутираат жртви на трговија со луѓе.

Документација

Личните и патничките документи често им се одземат на жртвите на трговија со луѓе, како дел од механизмите на контрола на трговците со луѓе. Оваа ситуација може да се смени. Како што активностите на припадниците на полицијата стануваат поефективни, трговците со луѓе усвојуваат посуптилни мерки на контрола кои може да бидат потешки за утврдување.

Локација/место на престој/ експлоатација

Локацијата на која била жртвата непосредно пред да биде забележана од органите на законот секогаш е значјна; бордел, агенција за кол-герли или клубови за приватни танци, место за

трудова експлоатација, како што се “сауни”, ресторански кујни, рудници, каменоломи или земјоделски поседе, секогаш ќе бидат индикатори за потенцијална експлоатација.

Онаму каде што доаѓа до интервенција на органите на законот на изворни или транзитни локации, исто така, може да биде значајно место за престој на жртвите. Локациите може да преставуваат вистински предизвик, но жртвата може да биде држена на локации со други жртви или тие можеби се преместувале од една локација на друга повеќе пати пред да бидат најдени.

Превоз

Начинот на кој некое лице било (или е) превезувано може да посочи на трговија со луѓе. Некои карактеристики на превозот кај трговијата со луѓе се многу слични со криумчарењето, но постојат повеќе потенцијални разлики.

Трговците со луѓе често се обидуваат да ги контролираат сите аспекти на превозот од местото на потекло, преку транзитот до дестинација, затоа што својата инвестиција ќе ја реализираат само на конечната локација/фазата на експлоатација.

Индикатори за превоз при трговија со луѓе може да бидат луѓе со постојана придружба, мал број на жртви со релативно поголема придружба и се поголемо ниво на надзор со приближувањето до местото на дестинација / фаза на експлоатација. Овој зголемен надзор е потребен затоа што можеби е релативно лесно да се излаже некој на местото на дестинација бидејќи ќе сфати дека ќе биде експлоатиран против своја волја.

Трговците со луѓе очекуват активностите на полицијата да се одвиват долж рутата на превозот.

Физички повреди

Сите докази за физичка повреда на жртвата може да бидат позитивен индикатор за трговија со луѓе; жртвите се изложени на злоупотреба од страна на оние што тргувале со нив и клиентите.

Трговците со луѓе се многу флексибилни во своите техники, и може и да нема знаци за физичка повреда но може да употребуваат само психичка злоупотреба на жртвата.

6.2 Конкретни индикатори

Лаги, лажни приказни и ветувања за работа

Давање “заклетва” пред заминување.

Луѓе кои заминале или ја напуштиле областа;

Видливи повреди или закани;

Деформитети кај деца кои не изгледаат како да се појавиле природно, особено кога ова се јавува кај две или повеќе деца;

Деца што се “најмуваат” за одредена цена;

Исчезнати лица на подолг временски период и не им се знае трагата.

Огласи

Нудење можности за миграција, особено на споменати локации на кои миграцијата е ограничена;

Огласи кои велат или навестуваат дека лицето што мигрира нема да има трошоци;

Нудење на работа за одреден пол или за млади луѓе;

Нудење на работа за одредени индустрии, занаети со голема доминација на експлоатација за трговијата со луѓе .

Информации од претставници на јавноста кои наведуваат неформално огласување со пораки;

Подароци за деца и млади луѓе од возрасни без некоја посебна причина;

Туристички агенции кои нудат вработување без договор и кои прават претплата на трошоците кои ги прави вработениот.

За бордели, особено каде што се споменува националност или етничка припадност;

Кога во огласите за бордели користат фрази “нови девојки”, “свежо дојдени” или слично;

Интернет сајтови на бордели каде што се споменува националноста на жените;

Објекти

Бордели каде што сексуални работници мигрирале во други области. (Тие можеби отишле по своја волја, но можеби биле изложени од оние кои ги регулирале или можеби од други);

Места каде што се собираат ранливи млади луѓе, со цел да се, “спријателат” ;

Луѓе што нудат работа на локации каде што се собираат потенцијални мигранти, како што се автобуски станици, крајпатни ресторани;

Присуство на нерегулирани агенции за вработување кои регрутираат за работа на друга локација.

Комуникации

Писма, телефонски повици, е-пошта и сл. испратени до местото на потекло, во кои се наведува дека на лицето кое мигрирало не му е дозволена слобода на движење итн.

Финансии

Пари исплатени на родители или старатели за да се земе дете како “најмен” работник или слично;
Информации или разузнавачки информации коишто наведуваат на обиди да се наплатат долгови од роднини или други;
Парични дознаки од мигранти, особено кога парите му биле испратени на роднина на мигрантот од некој друг (паричните дознаки се примаат како резултат на законска миграција и од криумчарени луѓе. Некои трговци со луѓе испраќаат пари до роднините за да го зголемат соучесништвото на жртвата, да ги намалат шансите за бегство и да изградат одбрана во случај да бидат уапсени. Паричните дознаки од трговијата со луѓе е тешко да се разликуваат од другите типови дознаки, но контролата на процесот од трети страни може да биде индикатор за тоа).

Превоз

Луѓе со групи кај кои документите се во рацете на едно лице;
Групи патници без заеднички јазик или ограничено разбирање на јазик;
Рути кои користат луѓе од област поврзана со трговијата со луѓе преку разузнавачки информации или претходни истраги. Ова може да биде јавен превоз или плаќање на возач на автомобил или возач на камион;
Секакви докази за пристап кон неофицијален превоз во камиони, особено ако превозот е преку граница (значењето на ова може да варира од една до друга локација, бидејќи ваквиот неформален превоз може да е вообичаен. Меѓутоа, на некои локации превезувањето на неовластени патници е нерегуларно);
Парови луѓе или мали групи каде што повеќето луѓе имаат карти во еден правец, а други повратни карти;
“Приоѓање”, купување во последна минута;
Деца што патуваат во друштво со луѓе кои не се нивни родители или роднини;

Групи деца што пауваат со еден возрасен;
Застанување набрзо по границата за да се смени начинот на превоз, на пример, од возило-пешки;
Луѓе што поседуваат туѓи документи кога се застанати за рутинска проверка или на гранични премини;
Делење и повторно собирање на документите пред, или откако ќе се помине контролна точка за лични или патни документи;
Луѓе кои пристигнуваат на место на дестинација со телефонски броеви за такси. (Степенот на примена на оваа практика не е познат, но ноаѓани се броеви кај малолетници без придружба, запишани или во телефонска меморија. Во некои случаи на децата им било кажано да се јават на телефонскиот број по пристигнувањето. Нив ги земаат и потоа се носат кај експлоататорите.);
Луѓе што немаат пристап до своите документи или проверка во текот на рации и други директни активности на органите на законот.

Објекти

Сместување на група за кое плаќа едно лице;
Прикриени соби и места за криење;
Лични документи во објект на работодавачот;
Катанци на вратите или безбедносна ограда којашто повеќе изгледа дека е направена да ги држи луѓето внатре отколку надвор.

Комуникации

Редовни телефонски повици, особено меѓународни повици.

Експлоатација

- Коментари од “клиенти” дека жените не се смееле, не соработувале;
- Способност да се зборуваат сексуални зборови на локалниот јазик;
- Голем број кондоми;
- Какви било докази дека се дадени заклетви;
- Докази за абортуси и медицински прекин на бременост;
- Агенции за вработување нудат персонал за куќни работи и се наведува дека луѓето може да се од локација поврзана со трговијата со луѓе;

- Размена на жени меѓу бордели или работење на различни локации;
- Жени со многу малку облека;
- Голем дел од облеката што ја имаат е “сексипилна”;
- Дете што има оделно сместување од другите деца во објектот (може да укажува на тоа дека детето е домашен слуга);
- Опрема приспособена за деца;
- Мали кревети и друг мебел;
- Облека во детска големина, особена за работа или “сексипилна” облека;
- Деца што патуваат без придружба на возрасен;
- Играчки и детска облека на несоодветни локации т.е. бордели, фабрики;
- Нема пристап до образование;
- Нема време за играње;
- Нема пристап до родителите или старателот;
- Нема другарчиња надвор од работното место итн.
- Соопштенија на странски јазици;
- Работодавецот или управителот ги занемарува потребните документи за вработување на работник-мигрант;
- Работодавецот или управителот немаат записи за плата исплатена на работниците;
- Недоволна или непостојна здравствена и безбедносна опрема;
- Нема соопштенија за здравјето и безбедноста;
- Опрема дизајнирана или приспособена за деца да работат со истата;
- Докази за прекршување на законите за работни односи;
- Какви било докази дека од работниците се бара да платат за алати, храна или сместување или дека се правени одбитоци заради овие причини;
- Физички повреди кои укажуваат на тоа дека некое лице страдало во несреќа на работното место;
- Нема пристап до заработвачка;
- Нема договор за работа.

6.2 Итервјуирање со цел идентификација на претпоставени лица- жртви на трговија со луѓе

Идентификацијата на жртвите на Трговијата со луѓе може да биде многу тешка. Идентификацијата се одвива во два дела: идентификување на лице како потенцијална жртва, а потоа потврдување дали навистина е, или не е жртва.

Препознавањето дали дадено лице е потенцијална жртва на трговијата со луѓе не е секогаш директно и брзо, особено кога трговците постојано ги менуваат тактиките.

Треба да се има во предвид дека жртвите се често под силен директен притисок од трговците со луѓе за да одбијат да соработуваат. Затоа, иако некои од индикаторите цврсто упатуваат на трговија со луѓе, можно е да се докаже единствено ако се разговара со претпоставената жртва. Интервјето со претпоставената жртва треба да се спроведе само откако ќе и се дадат јасни информации за процесот на интервјуирање. Интервјето треба да се спроведе кога претпоставената жртва ќе се почувствува подготвена и согласна.

Разговорот треба да биде планиран и при тоа да се има во предвид:

Дека може да започне доколку кај претпоставената жртва се забележи:

- Вознемиреност, нервоза или агресивност;
- Потреба од медицинска помош и заштита;
- Бара правен совет;
- Не го разбира лицето кое го интервјуира;
- Бара разговорот да се одложи или го одбива;
- Доколку се работи за малолетно лице за кое се уште нема присутен родител, старател или претставник од ЈУМЦСР.

Доколку се работи за малолетно лице или лице кому му е одземена деловната способност – интервјето се води во присуство на родител или старател.

7. Социјална интервенција на ранливи групи и жртви на трговија со луѓе

Социјалниот работник е заинтересиран да помогне на **жртви на трговија со луѓе, ризични групи** и нивните семејство; при тоа користи интервенции кои му даваат најдобри можности за успешно решавање на проблемот. Меѓу повеќето достапни интервенции, социјалниот работник ги употребува оние за кои има докази дека се успешни. **Чекори на практики** се:

- 1) Спроведување на био-психо-социјална процена,
- 2) Утврдување на дијагноза и селектирање на насоки специфични за дијагнозата,
- 3) Идентификување на проблеми,
- 4) Утврдување на цели или планирани посакувани промени,
- 5) Подготовка на план за интервенција,
- 6) Интервенција и
- 7) Евалуација.

Социјалниот работник/член на тимот во рамките на своите можности ги користи чекорите како рамка која ќе ја насочува неговата работа со жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи.

7.1 Процена на потребите на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи

Процесот на поддршка на жртви на трговија со луѓе и ризичните групи започнува со правење на процена на основни потреби за поддршка.

Преглед на процената

Овој формален исказ е динамичен и се ревидира со текот на времето со задоволувањето на потребите на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи или, како резултат од промената на природата или на обемот на потребите на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи. Со други зборови, процесот на процената се обидува да го постигне следново:

- 1) Да ги утврди обемот и природата на потребите на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи.

- 2) Да ги утврди капацитетите на жртата на трговија со луѓе и ризичните групи за да може да се справи со овие потреби.
- 3) Да ги утврди капацитетите на социјалното опкружување на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи за да се справи со овие потреби.

Многу е важна разликата меѓу концептот на процена и концептот на дијагностицирање. Премногу често социјалниот работник се преокупира со патологијата или со дисфункцијата на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи. Акцентот се става на она што не може да го постигне жртвата или ризичните групи/семејството кое ги предизвикува ваквите проблеми. Ваквата преокупираност е типична за „дијагностичкиот пристап“.

Од друга страна, процената претставува попозитивен концепт кој ги препознава ограничувањата на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи, при што се прави напор да се утврдат силните (позитивните) страни во дадената ситуација, кои може да доведат до пораст и до развој на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи. За време на процесот и на сегментите на процената, социјалниот работник треба да ги увиди силните страни, кај самата жртва и ризичните групи или во рамките на нивното опкружување. Заради тоа, социјалниот работник во голема мера ги зема предвид ситуациските контексти на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи.

За време на процесот на процена на жртва на трговија со луѓе и ризичните групи се идентификуват потребите кои се најочигледни во дадената животна ситуација. Социјалниот работник добива многу информации за состојбата од самата жртва/ризичните групи. Сепак, ова не значи дека социјалниот работник треба да се ограничи во процесот на прибирање на информации добивајќи ги само од нив.

Социјалниот работник треба да употреби повеќе стратегии за прибирање на најразлични видови податоци. Некои од нив се: спроведување на директни непосредни интервјуа со жртвата на трговија со луѓе и/или ризичните групи, интервјуа со други стручни лица, прегледување и анализирање на официјалните документи за работењето на социјалниот работник и контакти со претставници на социјалното опкружување на жртвата/ризичните групи. За време на процесот на идентификација на потребите, социјалниот работник и жртвата/ризичните групи ги

прегледуваат овие информации и ги споредуваат со нивните утврдени потреби. Информациите што се однесуваат на силните страни на жртвата/ризичните групи како лице кое ги исполнува овие потреби (како што се мотивацијата, психолошките карактеристики, меѓучовечките вештини и вештините за справување со стрес), силните страни на социјалното опкружување на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи, капацитетите на постоечките човечки ресурси и бенифициите, ќе бидат организирани во согласност со главните потреби на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи.

Социјалниот работник нема да биде единственото стручно лице кое ќе биде вклучено во спроведувањето на процесот на процена. Социјалниот работник ќе организира почесто партиципирање на други стручни лица во спроведувањето на специјализирани процени, како што се психолошката, психијатриската, медицинската, рекреативната, стручната и средишната евалуација.

Во текот на процесот на проценување на потребите, социјалниот работник е активно вклучен во обезбедување, прегледување и давање приоритет на информациите. Социјалниот работник-член на тимот има важна улога во однос на потврдувањето на прибраните и анализираните информации за процената. Еден од крајните резултати на процесот на процена може да биде усогласување на социјалниот работник и жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи околу главните потреби и силните страни и ограничувања на ситуациониот контекст на жртвата/ризичните групи во однос на исполнување на идентификуваните потреби.

Сите учесници во постапувањето со жртвите/ризичните групи се должни податоците до кои дошле да ги чуваат во согласност со прописите за заштита на личните податоци.

Проценка на специфични потреби

Откако ќе се реализира првото интервју, членовите на тимот се состануваат и ја утврдуваат агендата на активности и динамиката на нивното спроведување – во согласност со потребите на секој стручен профил, со цел изготвување на поединечни наоди и мислења на стручниот работник.

Секој од тимот, ги применува општите и посебни методи и техники на работа (увид во семејство, интервју; набљудување; тестирање; советодавна и советувајќна работа и сл.), преку кои се обезбедуваат релевантни податоци за утврдување на ризиците, потенцијалите и потребите на жртвите на трговијата со луѓе и ризичните групи, како и утврдување и проценка на причините и мотивот за ризичната ситуација.

Проценка на специфични потреби на жртвите на трговијата со луѓе и ризичните групи

За **првата категорија**, идентификување специфични потреби на жртва на трговија со луѓе и ризичните групи може да навлезе во релевантни области низ следново:

- 1) Приход. Ова треба да биде адекватно со основните потреби во животот. Дознајте дали жртвите на трговијата со луѓе и ризичните групи имаат способност да се грижат за себе. Истражете ја нивната квалификуваност на нивните родители, дали се социјално осигурани или примаат компензација за невработеност. Извори на приходи може да постојат во социјалната мрежа на жртви на трговија со луѓе и ризичните групи.
- 2) Домување и засолниште. Овие потреби заемно делуваат со други променливи; доход, способност на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи за самостоен живот, достапност за домување, безбедност во семејството и како истите се задоволни од домувањето.
- 3) Вработеност. Осознајте ги поранешните вработувања и вештини на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи. Идентификувајте професионално водење, вреднување, вработување и можности за обука на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи. Ако истите не можат да ја остварат оваа потреба преку лична иницијатива или социјална мрежа, поврзете се со јавните програми за вработување или непрофитните агенции. Треба да се води сметка дали оваа категорија е во редовен работен однос, или работниот однос им престанал (причини).

- 4) Грижа за здравјето. Ова е критична област и вклучува психички, оптички, стоматолошки и превентивни аспекти. Дознајте го поранешното здравје, културните и личните верувања на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи за здравјето. Психосоматската здравствена состојба се разгледува развојно, понекогаш е поврзана со сегашните проблеми во семејството, но, може и да влијае врз социоекономската состојба на жртвите /ризичните групи.
- 5) Ментално здравје. Овие потреби се манифестираат во однесувањето, внатрешните изразувања на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи го совладуваат дневниот живот. Ослободувањето од депресија и неспокојство, имање позитивен став и можности за самоактуализирање се аспекти на менталното здравје.
- 6) Социјалните и личните врски. Помагаат во задоволувањето на интимните потреби, социјалната интеграција, самовреднувањето и самопомошта. Оценете ги вештините и способностите на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи во релација со социјалните врски и одредете ја нивната социјална мрежа. Социјалните врски задоволуваат пет функции на жртви на трговија со луѓе и ризичните групи: интимноста, интегрирањето во општеството, можност за меѓусебна грижа, потврда на вредностите и помош.
- 7) Рекреација и слободно време. Се одразува на квалитетот на животот на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи. Фокусирајте се на рекреативните можности кои се достапни и прашајте ги дали се прифатливи за нив.
- 8) Активности во дневниот живот. Како активности кои се проценети за да се дознае дали на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи може да издржат самостоен живот. Една од потребите е да бидат способни да подготвуваат храна, да се бањаат и да се облекуваат. Откријте дали се способни да пазарат, чистат и

плаќаат сметки. Многу ранливи групи во оваа област бараат внимателна проценка. Социјалната мрежа и службите на социјалните сервиси се извори за поддршка.

- 9) Превоз. Може ли жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи да се движат самостојно или им е потребна помош. Социјалниот работник треба да ја процени достапноста на превозни средства и нивната потреба за организирање на специјализирани програми за превоз.
- 10) Правна помош. Ова се однесува на полномошно овластување и заштита на жртви на трговија со луѓе и ризичните групи со поврзување со адвокат за да им обезбеди законска помош.
- 11) Образование. Овие потреби се проценети преку учењето на недостатоците на жртвата /ризичните групи и ориентацијата во правец на образованието. Образованието може да послужи за професионални, комуникациски и други основни вештини за интелектуален или културен развој.

Мерење способности за независно функционирање:

Втората категорија, способност на жртва на трговија со луѓе и ризичните групи, опфаќа до кој степен истите може да функционираат независно.

- 1) Проценката на состојбата на психичкото функционирање го опфаќа присуството или отсуството на болести, неспособност, физичка енергија и сила, координација, лекување, сензорните способности и други карактеристики кои укажуваат на психилошката или здравствената состојба.
- 2) Проценката на состојбата на сознајното функционирање ги набљудува реалната ориентација, интелектуалните способности, расудување, флексибилност, складност во

разбирање, вредности и нивна складност со однесувањето и замисла за себе.

- 3) Проценката на емоционалното функционирање се однесува на присуството или отсуството на депресија, грижи или вознемирувачки ефекти. Исто така, се однесува во рамките на емоциите и стилот на нивното контролирање.
- 4) Состојбата на функционирање на однесувањето е проценета преку оценување на социјалните вештини (чувствителност кон други, соработка, и потврдување) лична хигиена, степен на организација, вештини за слушање, вештини за самоизразување, присуство или отсуство на агресија, ниво на мотивација и подготвеност да се биде одговорен.

Проценување на неформална поддршка:

Во третата категорија меѓусебна грижа, спаѓа процената до кој степен неформалната мрежа за помагање може да исполни некои потреби на жртвата на трговија со луѓе или на ризичните групи.

Идентификувајте го бројот на луѓето во социјалната мрежа, навадете ги нивните имиња и локации, соберете информации за природата на врските и одредете кој тип на поддршка постои. Членовите на тимот се заинтересирани за помошните, материјалните и социо-емоционалната поддршка. Областите на врски кои се разгледуваат со жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи, се членови на домаќинството, роднини, соработници, соседи, други контакти во заедницата, членови на клубови, верска организација, социјални групи, училишта и други организации.

Табела 1: Формулар за матрица на ресурси

Обласна потреба	Исказ на потреба	Можности за самогрижа		Можност и за заемна грижа		Можност и за професионална грижа		Други белешки
		Силни страни	Ограничувања	Силни страни	Ограничувања	Силни страни	Ограничувања	
Приход								
Стан								
Вработување								
Здравје								
Ментално здравје								
Социјална состојба								
Рекреација								
Секојдневни активности								
Правна заштита								
Образование								
Друго								

Планирањето на третманот на жртвите на трговија со луѓе или ризичните групи, е во согласност со нивните утврдени ризици, потенцијали и потреби.

7.2 План за третман на жртви на трговија со луѓе или ризични групи

По преземените активности, добиените сознанија и податоци за жртви на трговија со луѓе или ризични групи, а содржани во наодот и мислењето на мобилниот тим, се изготвува **Индивидуален план за третман** на жртвата на трговија со луѓе или ризични групи.

Структура на план за услуги и поддршка

Табела 2 ни презентира пример на Индивидуален план за услуги и поддршка на жртвата на трговија со луѓе или ризични групи. Социјалниот работник/член на тимот го користи овој формулар за организирање на севкупниот пристап за задоволување на потребите на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи. Овој план има шест главни компоненти кои се неопходни, со цел соодветно и ефикасно да се обрне внимание на нивните потреби и во процесот на имплементацијата да се воспостави мрежа за задоволување на истите. Главните компоненти на планот се:

- (1) определување на релевантна област на потреба која треба да се опфати со овој план,
- (2) идентификација на посакуваната цел,
- (3) идентификација и набројување на целите кои ќе се постигнат,
- (4) идентификација на учесниците кои ќе преземат посебни активности за постигнување на целите на планот,
- (5) определување на рокови за остварување на целите и
- (6) идентификација на промените што се очекуваат како резултат од остварувањето на секоја од целите.

Табела 2: Индивидуален план за услуги и поддршка

Лице : _____

Датум на планот ____ / ____ / ____

Област на потреба:

Посакувани цели:

Цели на услуги и поддршка	Чинители и активности за имплементација			Временска рамка	Очекувани промени
	Жртва	Социјална мрежа	Стручни лица		

Планот на членот на мобилниот тим е дизајниран да ги исполни идентификуваните потреби на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи. На овој начин, планот би требало да започне со јасно опишување на областа на потреба на која ќе и биде посветено внимание. Рамката за проценување се однесува на процена на 11 области на нивни потреби. Наведувањето на сите овие потреби во рамките на еден план го надминува обемот и ресурсите на процесот на социјална работа. Поради тоа, од суштествена важност е да им се даде приоритет на потребите кои се идентификувани со Индивидуалниот план за услуги и поддршка, семејството и социјалниот работник.

7.3 Фаза на третман

Видови третман

При работа со жртва на трговија со луѓе и ризичните групи, користиме два типа третмани:

- 1) **Директен третман** - третман со кој се менува однесувањето на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи.
- 2) **Индириектен третман** - третман со кој се менува средината.

Директниот третман е насочен во правец на директна промена на личноста. Системот на вредности и емоции имаат за цел подобрување на односот на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи.

Средината, може да се претстави со помош на влијанието на член на мобилниот тим во директен третман со жртва на трговија со луѓе и ризичните групи.

Индириектен третман. Основното обележје на индириектниот третман е промена на средината со која е опкружена жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи, односно, околностите и условите на средината коишто влијаат врз нејзиното неправилно и непродуктивно социјално функционирање, а кои го отежнуваат задоволувањето на потребите. Третманот се состои во намалување или елиминација (отфрлање) на нервозите и притисоците на средината со која истите се опкружени. Индириектниот третман може шематски да го обележиме на следниов начин:

**Член на мобилен тим- средина - жртва на трговија со луѓе
или лице од ризична група**

Третманот - „промена на средината во која е опкружен клиентот” може да вклучи различни начини и средства со која средината - физичка, психичка или социјална, може да стане корисна за правилно функционирање и развој.

Постојат повеќе поделби со кои се обработуваат различни аспекти на средината и можноста да се влијае врз нив, па се зборува за материјално-економски, социјално-психолошки

аспекти на средината, потоа за случајна и одбрана средина и слично.

Поимот промена на средината може да се подели во 3 групи:

- 1) промена на местото на живеење и работа - супституција на средината;
- 2) промена на правната положба;
- 3) влијание на личности од околината со цел промена на ставот и однесувањето во однос на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи.

7.4 Евалуација и мониторинг на третманот

Мониторинг е процес кој го остварува континуирано обласниот и проектниот координатор. Со мониторингот се следат промените кај жртвата на трговија/ризичните групи во однос на планираните активности, со можност за нивна промена. Се следат и постигнатите резултати кај лицата, вклученоста на социјалната мрежа (вложени напори, соодветност, квалитет и постигнати резултати/ефекти). Во текот на целиот процес, Координаторот им дава поддршка на сите системи вклучени во интервенцијата, притоа водејќи континуирано бележење на остварените активности и постигнатите промени. Податоците од мониторингот стануваат составен дел на периодичниот и завршниот извештај.

Секоја средба со целната група или со системот за поддршка, вклучува евалуација. Постојано се валоризира Индивидуалниот план за поддршка на , методите, техниките, задачите и ефектите што се постигнати, односно дали се постигнати позитивни промени во однесувањето кај лицата со кои се работи. Се евалуира и задоволството од текот и резултатите од давање помош, што ќе овозможи стандардизација на добра практика во работата со жртвите на трговијата/ризичните групи.

Евалуацијата покажува до која мера се остварени (или не) посакуваните цели. Истата ја спроведува обласниот и проектниот координатор на проектот.

Се остварува во текот на целиот процес на интервенција, а не само на крајот.

Најчесто применувани извори на податоци за евалуација во социјалната работа се:

Белешки. Добро е социјалниот работник –член на мобилниот тим да води сопствени белешки за секое лице и да ги надополнува и проширува на секоја средба.

За евалуација може да се користат и прашалници кои може да бидат и стандардизирани.

7.5 Улоги на социјалниот работник /член на мобилниот тим

Во работата со жртви на трговија со луѓе или ризичните групи, од членот на тимот се очекува да биде вешт и образован во вршењето на различните улоги. Поединечната улога која е селектирана треба (идеалистички) да биде детерминирана од она што би било најефикасно во зависност од околностите. Некои од улогите на социјалниот работник се:

- **Оспособувач.** Во оваа улога *член на мобилниот тим* им помага на жртвите на трговија со луѓе или ризичните групи јасно да ги искажаат своите потреби, да ги разјаснат и идентификуваат своите проблеми, да ги испитаат решавачките стратегии, да селектираат и применат стратегија и да ги развијат своите капацитети за да се справат со своите проблеми што поефикасно. Овој модел на улога е најчесто користен пристап во советувањето на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи.
- **Агент.** Агентот ги поврзува жртви на трговија со луѓе и ризичните групи кои имаат потреба од помош (а незнаат каде да ја добијат) со услугите на заедницата.
- **Адвокат.** Улогата на адвокатот е позајмена од правната професија. Таа е активна директна улога во која членот на мобилниот тим е застапник на жртвите на трговија со луѓе или ризичните групи. Кога истите имаат потреба од помош, а постоечките институции се незаинтересеирани (и некогаш отворено негативни и непријателски) во

обезбедувањето на услугите, тогаш адвокатската улога може да биде соодветна. Во таквата улога, адвокатот обезбедува водство во собирањето на информации, докажување на коректноста на потребите и барањата на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи, во предизвикувањето на преиспитувањето на одлуката на институцијата да не ги обезбеди услугите. Целта не е да се исмејат или цензурираат постоечките институции, туку да се потврди или промени една или повеќе од политиките за обезбедување на услугите. Во оваа улога, адвокатот исклучиво служи во интерес на жртви на трговија со луѓе и ризичните групи.

- *Активист.* Активистот бара основна институционална промена; често целта вклучува смена на моќта и ресурсите на социјално обесправените лица. Активистот се грижи за социјалната неправда, нееднаквост и лишеност. Неговата тактика вклучува конфликт, конфронтација и преговарање. Социјалната акција води грижа за промена на социјалната средина за подобро запознавање и препознавање на потребите на наведените групи. Користените методи се потврдливи и акциски ориентирани (на пр. жртви на трговија со луѓе и ризичните групи организирање на социјална помош преку подобрување на услугите). Активностите на социјалната акција вклучуваат пронаоѓање на факти, анализа на потребите на заедницата, истражување, ширење и интерпретација на информациите, организирање активности и други обиди за мобилизација на јавноста да ја разбере и поддржи корисноста на некои постоечки или предложени социјални програми. Социјалната активност може да се однесува на локален, државен или национално рапространет проблем.
- *Посредник.* Посредничката улога вклучува интервенција во спорите меѓу страните за да им помогне да најдат компромис, да ги надминат недоразбирањата или да постигнат заемно задоволувачки договори. Членовите на мобилните тимови ќе ги користат своите вредносни ориентации и единствени вештини во многу форми на посредување меѓу спротивставените страни.

Посредникот останува неутрален незастанувајќи на ниедна страна во спорот. Посредниците се обидуваат да ги разберат позициите на двете страни. Тие можат да помогнат да се разјаснат позициите, препознае недостатокот на комуникација, и да им помогнат на страните да го претстават јасно својот случај.

- *Преговарач.* Преговарачот ги спојува оние кои се во конфликт за еден или повеќе проблеми и бара спогодба и компромис се со цел да се постигне заемно прифатлив договор. Нешто како посредништвото, преговарањето вклучува наоѓање средишна точка со која сите страни можат да живеат. Како и да, е за разлика од посредникот (кој има неутрална улога), преговарачот обично е во сојуз со едната страна/жртвата на трговија со луѓе или ризичната група.
- *Едукатор.* Едукаторската улога вклучува давање информации на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи и нивно подучување на приспособливи вештини. За да биде ефективен едукатор членот на мобилниот тим прво треба да биде образован. Во согласност со тоа истиот мора да биде добар комуникатор за да информацијата биде јасно пренесена и добро разбрана од жртвата/ ризичните групи. Примерите вклучуваат подучување на вештини, давање на инструкции за начините на барање работа, учење на техники за контрола на бесот за кои имаат такви тешкотии и сл.
- *Иницијатор.* Иницијаторот привлекува внимание на постоечки или потенцијален проблем. Проблемот не мора да постои се додека не му се обврне внимание. На пр. одобрување на предлогот за реновирање на сиромашните соседства со градење на куќи по просечна цена, може да ги одврати постоечките жители кои се со ниски примања, затоа што нема да можат да си ги дозволат истите. По обврнување на внимание на проблемите, обично не се решаваат истите, па иницијаторската улога често мора да биде проследена со други видови на работа.

- *Координатор.* Координаторот опфаќа собирање на сите компоненти заедно во еден организиран ред. На пр. во работата со жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи со повеќе проблеми, неколку установи мораат често да работат заедно за да ги запознаат сложените финансиски, емоционални, правни, здравствени, социјални, едукативни, рекреативни и интерактивни потреби на жртвите на трговија со луѓе и ризичните групи. Често еден социјален работник треба да ја презема улогата на менаџер на случај за да ги координира услугите од различните служби, за да се избегне дуплирање на услугите и конфликт на целите.
- *Истражувач.* Од време на време секој членот на мобилниот тим ќе биде истражувач. Истражувањето во праксата вклучува истражување на литературата за темите на интерес, евалуација на резултатите од една пракса, процена на заслугите и недостатоците на програмите и проучување на потребите на целните групи.
- *Групен помагач.* Групниот помагач е водич за некои групни доживувања. Групата може да биде терапевтска, едукативна, група за самопомош, чувствителни групи, групи за семејна терапија или групи со некој друг фокус.

ПРИЛОЗИ:
Формулар бр.1

ИЗВЕШТАЈ ЗА СРЕДБА (се пополнуват по секоја одржана средба)

Лице-Жртва	
Социјален работник	
Датум и место на средбата со Лице - жртвата	
Спроведена активност	
Времетраење на активноста	
План на активноста	
Резиме на активноста (што е работено)	
Користени ресурси и сервиси	
Што не е спроведено од испланираната активност (причини)	
Потешкотии или проблеми кои се појавиле во текот на спроведувањето на	

активноста	
Преземени активности за надминување на потешкотиите	
Забелешка	
Дата на следната средба	

_____ 2012

Извештајот го пополнил:

Потпис

Формулар бр. 2.

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ОДРЖАНИ СРЕДБИ (пополнува на крајот од секој месец)

ИЗВЕШТАЈ ЗА СРЕДБИ ЗА МЕСЕЦ:				
Социјален работник				
Лице				
	Датум на средбата	Време траење на средбата (од – до)	Спроведени активности	Постигнати промени (напредок) кај лицето-жртвата
НЕДЕЛА БР. 1				
НЕДЕЛА БР. 2				
НЕДЕЛА БР. 3				
НЕДЕЛА БР. 4				

НЕДЕЛА БР. 5				

_____ 2012

Извештајот го пополнил:

Потпис

НАЧИНИ НА РЕГРУТАЦИЈА

- а) закана
- б) принуда
- в) грабнување
- г) лага
- д) измама
- ѓ) кажување на полувистина
- е) употреба на сила
- ж) оглас или друг начин за добивање работа и друго.

НАЧИН НА ТРАНСПОРТ

- а) транспорт (превозни средства) _____
- б) пренесување (илегален / легален)
- в) криење
- г) прифаќање и засолнување

ВИД НА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

- а) сексуална експлоатација
 - присилна проституција
 - порнографија
- б) принудна работа/трудова експлоатација
 - слугување
 - питачење
- в) ропство и практики слични на ропство
- г) присилен брак
- д) присилна фертилизација
- ѓ) незаконско посвојување или нему сличен однос
- е) пресадување делови од човечко тело

ПРИЧЕН КОНТАКТ СО ЖРТВАТА

КОЈ:

КАДЕ:

ДАТУМ:

	ДА	НЕ	ЗАБЕЛЕШКА
Лицето поседува патни документи или документи за идентификација			
Документите биле задржани од работодавецот/друго лице			
Документите за идентификација биле фалсификувани и/или прибавени од непознато/трето лице			
Лицето илегално влегло во државата			
Нема или има малку финансиски средства			
Лицето имало ограничена слобода на движење. Лицето било држено во изолација само или со други лица			
Имало лице кое го контролира движењето на жртвата			

Има видливи повреди по телото – траги на насилство			
Лицето било силувано			
Лицето го познава местото каде се наоѓа			
Лицето го познава јазикот на кој му се обраќа			
Ја знае крајната дестинација на патувањето			
Остава впечаток дека податоците кои ги дава му биле кажани од друго лице			
НАЧИНИ НА ВЛЕЗ/ИЗЛЕЗ ВО МАКЕДОНИЈА (САМО ЗА СТРАНЦИ)			
Друго лице го организирано патувањето и/или добивањето на виза			
Барањето на виза за влез/излез било доставено од друго лице			
Била обезбедена работна дозвола по различен основ			
Од лицето биле барани извршување на други активности под присилба/закана			
Лицето патувало со придружба при што превозот му бил платен и добило инструкции за однесување при преминот на границите.			
Лицето патувало само/ без придружба			
Лицето стравува дека ќе биде протерано			
Лицето влегло во земјата илегално			
ЗАДОЛОЖИТЕЛНО СЕ ПОПОЛНУВА ЗА СИТЕ			
Социо-економската состојба е тешка и има отсуство на перспективи во земјата-регионот на потекло			
Семејството е зависно од приходите на лицето			
Лицето било регрутирана во земјата -регионот од каде потекнува преку оглас или на друг начин и добило предлог за работа			
Дали има склучено договор за работа?			
Ветувањата за работа не кореспондираат со условите за работа и живот во регионот или			

земјата на дестинација			
На лицето му била ветена дозвола за работа, која никогаш не му била дадена			
СОСТОЈБА НА РАБОТА			
Лицето има ограничена слобода на движење или комуницира под надзор			
Има работно време подолго од предвидениот законски максимум			
Треба да работи во било какви услови (на пр. мора да работи веднаш после болест или прекин на бременост)			
Лицето нема или има ограничен пристап до медицинска помош			
Лицето е зависник од а) алкохол б) дрога в) медикаменти			
ТИПИЧНИ СИТУАЦИИ НА ЕКСПЛОАТАЦИЈА			
Лицето знаело дека ќе биде принудувано на експлоатација			
Лицето било казнувано со физичко насилство (друго)			
Лицето често ги менувало локациите на експлоатацијата			
НАЧИН НА ПЛАЌАЊЕ			
Лицето добивало паричен надомест			
Добивало дел од договорената сума			
Не добивало никаков надомест			
Не добивало надомест поради следните причини:			
Требало да исплати долгови заради патување, вадење на патна исправа, сместување и др.			
Требало да врати фиксен дневен или неделен износ за престој и храна			
Одреден дел од приходите требало да даде на трети лица.			
Одземање или задршка од приходот заради непослушност			
Дали е идентификувано како жртва?			

ЗАБЕЛЕШКА:

Датум _____

Лице кое го водело интервјуто _____

Преведувач _____

Други присутни (родител/старател) - _____ - _____

Оваа публикација е изготвена со помош на Фондацијата Кинг Бодуен и Германската агенција за меѓународна соработка. Содржината на ова публикација е единствена одговорност на Здружението за еднакви можности “Еднаков пристап” и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Фондацијата Кинг Бодуен и Германската агенција за меѓународна соработка

**ЗДРУЖЕНИЕ ЗА ЕДНАКВИ
МОЖНОСТИ**

“ЕДНАКОВ ПРИСТАП,,

giz

Filename: Ednakvi Moznosti-Priracnik-A4-Preraboteni Tabeli-Finalno-
Za-A5
Directory: D:\2012-WORD-Fajlovi
Template: C:\Documents and Settings\User\Application
Data\Microsoft\Templates\Normal.dotm
Title: Прирачникот за мобилни тимови за откривање на
Subject:
Author: pc
Keywords:
Comments:
Creation Date: 26.06.2012 15:49:00
Change Number: 17
Last Saved On: 26.06.2012 16:59:00
Last Saved By: User
Total Editing Time: 68 Minutes
Last Printed On: 27.06.2012 21:48:00
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 64
Number of Words: 14.023 (approx.)
Number of Characters: 79.937 (approx.)